

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 20 – 1/2013.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/1_13/purola.pdf]

KIRJA-ARVIO

LINGVISTINEN GENREANALYYSI LUPAA PALJON

HEIKKINEN, VESA, VOUTILAINEN, EERO, LAUERMA, PETRI, TIILILÄ, ULLA & LOUNELA, MIKKO (toim.) 2012: *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 169. Helsinki: Gaudeamus. 813 sivua.

Mari Purola

Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja lupaa takakansitekstissään rohkeasti antaa kattavan monitieteisen esityksen tekstilajitutkimuksesta. Yli 800-sivuisena kirja herättää kunnioitusta jo esineenäkin. Kun genre käsitteenä liittyy lähes kaikkeen inhimilliseen toimintaan, tulee käsikirjalle ladatuksi runsaasti odotuksia siitä, mikä on lopullinen totuus tekstilajista.

Kirjan saatetekstissä mainitaan, että kirjan lähtökohtana on ollut kielentutkimus. Genreanalyysi on kautta linjan kielitieteellisesti painottunut, mutta tarjoaa painavaa asiaa myös muiden tieteenalojen tutkijoille.

Kirja on jaettu neljään osaan: ”Johdanto”, ”Käsitteitä”, ”Näkökulmia tutkimusmenetelmiin” ja ”Genretutkimuksen kenttiä”. Jako on looginen ja kirjan osat ovat itsenäisiä rakenteeltaan ja esitystavaltaan. Vaikka kirja on tarkoitettu käsikirjaksi, etenkin kolmas osa toimii mainiosti myös sivusta sivuun luettuna.

TEKSTILAJIN PERIAATTEITA

Genreanalyysin johdannossa luodaan kokonaiskuvaa genretutkimukseen. Heti alussa käy selväksi, että kirjassa on vankka kielitieteellinen näkökulma, minkä vuoksi lukeminen

edellyttää lukijalta paikoin kohtalaista kielitieteellistä kompetenssia. Genre-käsitteen sijaan kirjassa operoidaan tekstilaji-käsitteellä, mikä luo jännitteen kirjan nimen ja sisällön välille. Tämä ei ole lainkaan huono ratkaisu, sillä käsitteellinen ja määritelmällinen sumearajaisuus tuodaan näin lukijan eteen konkreettisella tasolla.

Vesa Heikkinen ja Eero Voutilainen kirjoittavat: ”[g]enren ei ehkä toisaalta ole katsottu olevan monenkaan tieteenalan varsinaisessa ytimessä.” (s. 19.) Sama ytimen ympärillä liikkuminen tulee esiin koko *Genreanalyysi*-kirjassa. Genreä sivutaan, mutta pääasiallisesti kirja liikkuu genren ympärillä tarkastellen millaisia kielitieteellisiä näkökulmia genren tutkimukseen voi liittää ja millaisia seurauksia eri teoreettisista valinnoista genretutkimukselle on. Sen sijaan genrejä ei kirjassa juurikaan määritellä tai luetella, vaikka määritelmien kriteerejä annetaankin. Kirjan mukaan genreä voi lähestyä pääasiassa kahdesta näkökulmasta: ensinnäkin tekstin tai tekstiksi tulkittavan yksikön näkökulmasta ja toiseksi sosiaalisten käytäntöjen näkökulmasta.

MITÄ GENRE EI OLE?

Kirjan toinen osa on omistettu käsitteille. Siinä esitellään kielitieteen lähikäsitteitä genrelle. Mukana ovat muun muassa *kieli, teksti, rekisteri, konteksti* ja *intertekstuaalisuus*. Teksteissä hipaistaan hyvin laajaa määrää eri näkökulmia ja pyritään luomaan sellainen käsitteverkosto, jonka sisällä genre-käsite liikkuu. Toisessa osassa kirja etenee poissulkemisen periaatteella, jolloin kerrotaan, mitä genre ei ole. Lähestymistapa muodostuu lukijan kannalta hieman ongelmalliseksi. Jos lähdetään ajatuksesta, että käsitteelliset kategoriat tai määritelmät ovat itsessään sumearajaisia ja reunoiltaan epätarkkoja, käy helposti niin, että määrittelemätön käsite häviää näkyvistä. Olisinkin toivonut kaikesta käsitteellisestä suhteellisuudesta huolimatta myös eksplisiittisesti genre-käsitteeseen tarttuvaa artikkelia.

Vesa Heikkisen, Petri Lauerman ja Ulla Tiililän ”Intertekstuaalisuus”-kappaleessa on myös paljon annettavaa tekstintutkimukselle yli tieteenalarajojen. He tuovat esiin lyhyesti ja kattavasti eri tapoja käsittää intertekstuaalisuus, mikä ei sinänsä ole uutta perinnetieteen näkökulmasta. Samat kirjoittajat esittelevät myös kolmannessa osassa käytännön intertekstuaalisuus-analyysiä.

TUTKIMUSTAPOJA KOHTI GENREÄ

Kolmannessa osassa, ”Näkökulmia tutkimusmenetelmiin”, kuvataan teorioita, joiden avulla voidaan tehdä tai on tehty genreen liittyvää tutkimusta. Osa teorioista etenee lauserakenteen sanatason analyysistä kohti tekstin laajempien merkityskokonaisuuksien ja rakenteiden tutkimusta. Kolmas osa on jaettu edelleen neljän pääotsikon alle, jotka ovat ”Tekstin ja lajin rakenne”, ”Muutos ja moninaisuus”, ”Korpuukset” sekä ”Teksteistä ihmisiin”. Mitä pidemmälle tätä kappaletta lukee, sitä kiinnostavammasi se perinnetieteilijälle käy.

”Tekstin ja lajin rakenne”-osassa Susanna Shore esittelee aluksi systeemis-funktionaalisen (SF) kieliopin näkökulmaa tekstilajiin ja kielen ilmentymiin. Varsinaisesti SF-teoria ei ole genrejaotteluun pyrkivä teoria vaan liittyy merkityksenmuodostumisen tutkimukseen. Kielen merkitys ja muoto ovat toisiinsa kytköksissä ja merkitys lausetason rakenteissa liittyy myös tekstin sisältöön. SF-teoria toimii kolmannessa osassa useiden muiden teoreettisten lähestymistapojen pohjana, minkä vuoksi sen esittely on tarpeellinen.

Johanna Komppa kuvaa artikkelissaan ”Retorisen rakenteen teoria”, kuinka tekstin hierarkkisia suhteita voidaan tuoda esiin pintarakenteen alta. Anne Mäntysen ja Minna Sääskilahden artikkeli ”Uusi retoriikka genrejen tutkimuksessa” esittelee myös keinoja, joilla teksti pyrkii vaikuttamaan vastaanottajaansa. Uuden retorikan keskeisiä ajatuksia on, että kielenkäyttö kuvastaa valtasuhteita ja on aina vaikuttamisen keino.

Matti Hyvärinen artikkeli ”Kertomuksen sosiaaliset lajit” aloittaa ”Teksteistä ihmisiin”-osan. Artikkelisi sisältää muun muassa pitkäköön esittelyn kertomuksen olemuksesta tekstityyppinä, mikä tarjoaa yhtymäkohtia esimerkiksi proosamuotoisen perinteen luokittelun ongelmiin. Hyvärinen kirjoittaa kertomuksen olevan ”liian monimuotoinen ja abstrakti ollakseen itse laji lajien joukossa” (s. 400). Jälleen päästään peruskysymyksen äärelle: mitä genre on ja miten se pitäisi määritellä?

Läpi kirjan kulkeva korpustutkimuksen näkökulma jää perinnetieteen kannalta vieraimmaksi, tosin siinä piilee myös runsaasti hyödyntämismahdollisuuksia. Toiveissa on, että myös perinnetieteilijät voisivat tulevaisuudessa käyttää laajoja perinneaineistojaan enemmän sähköisessä muodossa, jolloin yhteistyö lingvistien kanssa olisi arvokasta. Heillä on vankka kokemus sekä aineiston koodaamisesta että sähköisen aineiston hyödyntämisestä, ja tällaista kokemusta toivoisin jaettavaksi myös muiden tieteenalojen tutkijoiden käyttöön. Vaikka tutkimusaiheet vaihtelevat, kokemukset metodista ovat siirrettävissä yli tieteenalarajojen.

PIKAKATSAUS MUIHIN TIETEENALOIHIIN

Neljännessä osassa esitellään genretutkimuksen kenttiä 37 artikkelin voimin. Kirjoittajakaarti on varsin vaikuttava. Neljännes artikkeleista on kielitieteellisiä, loput edustavat muun muassa elokuvatutkimusta, folkloristiikkaa, hallintotieteitä, semiotiikkaa ja uskontotiedettä. Lukujen pituudet vaihtelevat muutamasta sivusta vajaaseen pariinkymmeneen sivuun. Täten muiden tieteenalojen tekstilajien esittelyt jäävät aika pintapuolisiksi ja keskittyvät lähinnä alakohdaisen tekstilajikäsityksen muodostumiseen ja sen periaatteiden kuvaamiseen. Artikkelien suppeus on sääli, sillä monitieteellisyyden nimissä olisi ollut kiinnostavaa lukea laajemminkin muiden tieteenalojen ratkaisuja genreongelmiin.

Neljännän luvun esittelyt on järjestetty aakkosittain lukuun ottamatta kahta ensimmäistä artikkelia. Perusteena lienee osoittaa, että eri alojen genretutkimusta voi verrata keskenään. Tekstien jaottelu tieteenaloittain olisi voinut tuoda samaan tieteelliseen traditioon perustuvien genretutkimuksen kenttien yhteisiä piirteitä selkeämmin esiin. Neljännessä luvun artikkelit toiminevat kuitenkin käsikirjakäytössä hyvin, sillä niistä löytyy johtolankoja tutkijalle, joka haluaa tarkastella tekstilajien asemaa ja kehitystä eri tieteenaloilla.

GENREANALYYSIN KÄYTETTÄVYYS

Visuaalisesti *Genreanalyysi* on taitavasti toteutettu. Sivulle on saatu mahtumaan paljon merkkejä leipätekstin luettavuuden siitä kärsimättä. Ongelmalliseksi muodostuvat alaviitteet, joissa esitetään esimerkiksi kiintoisia vetoja kielitieteestä perinnetieteeseen, mutta joiden lukeminen on pienen kirjaintyyppin vuoksi erittäin vaikeaa.

Genreanalyysi on tarkoitettu käsikirjaksi, minkä vuoksi siihen on haluttu sisällyttää mahdollisimman paljon tietoa mahdollisimman tiiviisti. Tämä johtaa esimerkiksi toisen osan käsitelmäärittelyissä tekstin pirstaleisuuteen. Muotona luettelma olisi voinut olla lukijaystävällisempi ja käsikirjassa ratkaisu olisi ollut perusteltu. Nyt toisen osan leipäteksti on kirjoitettu kuten luettelma, mutta visuaalisesti tekstiä ei kuitenkaan ole järjestetty luettelmaksiksi.

Kirjassa on kaksi hakemistoa. Asiahakemisto ja tekstilajihakemisto lisäävät kirjan käytettävyyttä. Tekstilajihakemisto ei niinkään johdata genremäärittelyjen pariin vaan listaa kaikki kirjassa nimetyt lajit, oli sitten kyseessä yksi maininta tai pidempi kuvaus. Kirjan lähdeluetteloon on koottu kaikkien artikkelien lähteet yhdeksi luetteloksi. Olisin toivonut lähdeluettelossa sitä, että verkkolähteet ja printtilähteet olisi jaoteltu erikseen. Tämä helpottaisi lukijaa, joka haluaisi vilkaista verkkolähteitä poistumatta kotisohvaltaan.

Kaiken kaikkiaan *Genreanalyysi* on suositeltavaa luettavaa, jos haluaa luoda katsauksen kielitieteellisiin käsityksiin tekstilajeista tai jos toivoo löytävänsä kompaktisti erilaisia tutkimusotteita tekstilajiin. Nähtäväksi jää, kuinka monitieteellistä tutkimusta kirja inspiroi tulevaisuudessa.

Teologian maisteri Mari Purola tekee väitöskirjaa uskomuksista perinnetieteen jatko-opiskelijana Itä-Suomen yliopistossa.